

Een paradijs waar men ni meer te zoeken heeft

Door Jan-Hendrik Bakker

In ditzelfde voorjaar waarin Alfred Birney de Libris Literatuur Prijs won met een monumentale roman over de misdaden van zijn indo-vader in de koloniale oorlog tegen de Indische bevolking, verscheen er ook een heruitgave van Aya Zikkens roman 'De Tanimbar legende'. Ook die gaat over de naderende onafhankelijkheid van de Nederlandse kolonie. Nederlanders staan altijd klaar om met de beschuldigende vinger naar de Duitsers te wijzen omdat die er zo lang over hebben gedaan hun recente verleden te verwerken, maar ze zijn zelf geen haar beter. Wat decennialang verbloemend 'de politionele acties' heette, was in werkelijkheid een harde en wrede onderdrukkingsoorlog waarin vele onschuldigen zijn vermoord. Langzaam dringt, mede dankzij de literatuur, dat besef nu door.

Veel meer dan de mogelijke oorlogsmisdaden die Nederlandse jongens op de kampongs gepleegd zouden kunnen hebben, werd Nederland in de jaren vijftig beziggehouden door het verlies van de rijke bron van inkomsten die Indië was. Indië verloren, ramspoed geboren. En bitterheid om het verraad van de Amerikanen die ons hadden gedwongen na een 'gewonnen' oorlog alsnog Indië prijs te geven. De onherroepelijkheid van die gebeurtenis was hét thema, ook sterk aanwezig in 'Oeroeg' van de jonge Hella Haasse, en niet de morele vuiligheid van een onterechte oorlog.

Tropisch eilandenrijk

Ook Zikkens roman gaat over het naderende verlies van het tropisch eilandenrijk dat eeuwenlang vanzelfsprekend onderdeel was geweest van de Nederlandse macht. In 'De Tanimbar legende', dat pas in 1992 verscheen, vertelt Zikken, een simpele geschiedenis van drie Nederlandse mannen die na de Tweede Wereldoorlog de draad van het oude koloniale verleden weer proberen op te pakken. De locatie is een gebied in de Molukken, ver van de opstanden op Java. En ver van het actuele nieuws doen de mannen maar zo'n beetje waarvoor ze zijn aangesteld. Het zijn een idealistische onderwijzer van middelbare leeftijd, een jonge ingenieur en een cynische controleur.

De kracht van de vertelling is de driehoek tussen de mannen, waarin verwachtingen over een toekomst die niet meer zal komen en kampervaringen tijdens de Japanse bezetting een hoofdrol spelen. De andere hoofdrol is weggelegd voor de natuur van de tropische eilanden. Binnen deze driehoek zet Zikken haar verhaal uit en laat ze de mannen in hun binnenste voelen dat het verleden onherstelbaar weg is. Een sleutelzin is de opmerking van een van de drie over de inlanders: 'Je hoort ze praten, ziet ze bewegen. Je ruikt ze, je raakt ze aan.... Maar de mensen hier zijn decor in het door ons veroverde hof van Eden.' Een paradijs waar Nederlanders niets meer te zoeken hebben.

Zikken laat de mannen in hun binnenste voelen dat het verleden onherstelbaar weg is

Zikkens roman werd indertijd met veel instemming ontvangen. Het boek is zeker niet genegeerd en is zelfs nog leverbaar in andere uitgaven. Waarom Knipscheer de roman nu uitbrengt heeft te maken met het feit Kees Ruys de biografie van Aya Zikken (1919-2013) bij deze uitgever publiceerde en die blijkbaar weer aandacht voor haar werk zoekt. Ruys schreef dan ook een instructief nawoord in deze uitgave over de ontstaansgeschiedenis van de novelle alsmede een korte typering van het schrijverschap van Zikken, een markante maar niet zo gekende persoonlijkheid uit de Nederlandse literatuur.

Aya Zikken, 'De Tanimbar legende', met een nawoord van Kees Ruys. Uitgeverij: Knipscheer. Prijs: € 17,50.

